

811.163.41'367.625'37

811.163.41'373.612.2

<https://doi.org/10.18485/sj.2023.28.1.15>

БИЉАНА Б. МИШИЋ*
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале

Оригинални научни рад
Примљен: 18.10.2022.
Прихваћен: 13.12.2022.

КОМПОНЕНЦИЈАЛНА АНАЛИЗА СЕКУНДАРНИХ ЗНАЧЕЊА ГЛАГОЛА *ОТИЋИ*

У раду се методом компонентијалне анализе испитују секундарна значења глагола *отићи* у књижевноумјетничком стилу. Циљ рада је да се издвоје и опишу значења овога глагола у поменутом функционалном стилу, као и да се утврде механизми њиховог настанка. За корпус испитивања секундарних значења глагола *отићи* узета су романескна и приповиједна остварења српских писаца 20, односно 21. вијека. Грађу за истраживање ексцерпирани смо из текстова најзначајнијих писаца послјератног српског модернизма – Иве Андрића, Милоша Црњанског и Бранка Ћопића, као и из текстова аутора друге половине 20. вијека – Меше Селимовића, Добрице Ћосића, Данила Киша, Моме Капора, Добрила Ненадића. Осим поменутих аутора, корпус обухвата и текстове савремених писаца Лабуда Драгића, Ранка Рисојевића, Владимира Кецмановића, Дејана Стојиљковића и Жељка Пржуља. Овакав избор грађе сачињен је из разлога што су текстови настали у различитим временским периодима и разликују се, како по тематици, тако и по језику писаца чији је израз диференциран и стилски и просторно. С обзиром на то да се бавимо проблематиком секундарних значења глагола *отићи* представићемо стање у вези с овим глаголом у нашим описним рјечницима.

Кључне ријечи: секундарна значења, *отићи*, књижевноумјетнички стил, метонимија, метафора.

---

* biljana.misic@ffuis.edu.ba

Могућности значењског преосмишљавања ријечи у језику су неограничене. Имајући то у виду, испитивање значења ријечи која настају на основу преноса ознаке са једног појма на други чини се као изазован предмет лингвистичке анализе. У овој раду ми ћемо се усредсредити на секундарна значења глагола *отићи*, која смо ексерпирани из текстова књижевноумјетничког стила.

Значење лексеме подразумева њену реализацију у одређеном семантичком и контекстуалном окружењу. Скуп свих значења једне лексеме назива се *полисемантичка структура*. Она се састоји из *примарног/ основног/ номинационог* значења, или *примарне семантичке реализације*, и *секундарних значења*, или *секундарних семантичких реализација* (Драгићевић 2010: 131). Примарно значење је прототипично и зато се у рјечнику наводи као прво и из њега су потекла секундарна значења. Ово је значење „ослонац и темељ свих других значења и употреба” (Виноградов 1977: 171). С друге стране, секундарно значење подразумева „значење које за неку ријеч није главно” и настаје „када ријеч не употребљавамо више у њезину реалном значењу, него кад једно од њезиних секундарних својстава преносимо на другу, нову појаву да бисмо допунили њезину карактеристику” (Симеон 1969 II: 156). Друкчије речено, секундарна значења су значења која директно или индиректно настају од основног значења.

О проблематици секундарних значења у србистици писале су ауторке Д. Гортан Премк и Р. Драгићевић. Д. Гортан Премк (2004) истраживала је настајак секундарних значења именица и издвојила четири основна типа, а то су платисемија, метафора, метонимија и синегдоха. Р. Драгићевић (2010) такође се бавила механизмима настајања секундарних значења лексема. Ауторка закључује да секундарна значења лексема најчешће настају радијалном полисемијом на основу једне или већег броја семантичких компоненти примарног значења те истиче да су јасно одвојива једна од других. Број полисемичних лексема у језику је велики, што се објашњава чињеницом да је већи број предмета и појава него лексема за њихово означавање. Семантички најбогатије лексеме јесу оне које се односе на човјека, а како глаголи кретања означавају кретање као једно од основних људских својстава логично је да имају велики полисемијски потенцијал. Због тога смо за предмет анализе одабрали ову лексичко-семантичку групу глагола, за коју се наводи да су „најглаголнији” од свих глагола (в. Мајсак 2005: 101).

У глаголе кретања потпадају глаголи који значе премјештање, кретање неког објекта у простору. Њихово семантичко поље врло је широко, будући да обухватају како глаголе који означавају премјештање кога или чега у простору, тако и глаголе који изражавају супротстављеност сваком виду мировања. Иако су ови глаголи били чест предмет прије свега лексиколошких анализа, ни у једном досадашњем раду предмет анализе нису били глаголи кретања у секундарном значењу. У србистичкој лингвистичкој науци глаголима кретања посвећене су двије монографске, и то обје дисертационе, студије. Прва је ди-

сертациона студија Д. Вујовић (2009), у којој је ауторка разматрала основна значења глагола људског кретања. Друга је студија контрастивног карактера, јер је аутор Д. Стаменковић (2013) анализирао поменуће глаголе у српском и енглеском језику, узимајући у обзир како дословну тако и метафоричку употребу ових глагола. Стаменковићево истраживање представља когнитивно-носемантичку анализу лексичког значења глагола људског кретања. Ауторка Д. Вујовић (2011) такође се бавила испитивањем полисемијског потенцијала глагола *ићи*. Посматрајући глагол *ићи* на примјерима ексцерпираним из Андрићевих дјела, закључила је да се овај глагол појављује, у различитим формама и значењима, око 90 пута.

Предмет анализе нашег рада биће секундарна значења прототипског аблативног глагола кретања, глагола *отићи*.

Основна семантичка реализација глагола *отићи* дефинише се као „напустити неко место, удаљити се” (Речник СЈ 2011: 882). Семну структуру овог глагола чини архисема ’кретати се мијењајући мјесто’ и диференцијална сема ’аблативност’, тј. ’удаљавање’. Значење аблативности којим префикс *од-* модификује мотивни глагол *ићи* подудар се са просторним аблативним значењем приједлога *од-* „одвајање, напуштање, удаљавање”. Секундарна значења глагола *отићи* која смо забиљежили у корпусу заснована су на: а) метонимији и б) метафори. У оквиру метафорски индукованих значења издвајају се двије групе.¹ Прву групу чине *мотивисана метафорична значења* гдје сврставамо семантеме чији настанак омогућава диференцијална сема примарног значења глагола, док другу групу чине *асоцијативна метафорична значења* гдје убрајамо семантеме чији настанак омогућава потенцијална, факултативна сема примарног значења глагола.

МЕТОНИМИЈСКА ЗНАЧЕЊА

У метонимијски индукована значења² глагола *отићи* убрајамо: (1) „поћи, кренути”, (2) „одвести” и (3) „доћи (некоме), посјетити некога”. Издвајамо сљедеће примјере:

(1) „Поћи, кренути”:

Он ће *отићи* у свет, неће се више никада вратити у село (Киш, РЈ: 53)³; Дечак се опет спрема да *оде* у свет (Киш, РЈ: 105); Са тим дукатом Букус је без много размишљања

¹ У класификацији метафоричних значења ослањамо се на типове метафоре које је у својој студији издвојила Г. Н. Скљаревскаја (1993: 48–56).

² Опис секундарних значења почињемо од оних која су добијена механизмом метонимије. Гортан Премк (2014: 131–139) истиче да се секундарна значења добијена метонимијском трансформацијом дају одмах иза основног значења, затим се идентификују садржаји добијени механизмом синегдохе, и, на крају, они који су добијени метафором.

³ Пуни библиографски подаци за књижевна дјела из којих су ексцерпирани примјери дати су у списку извора на крају овога рада.

отишао сутра у Устамујића хан, увукао се у онај собичак где се готово у свако доба дана и ноћи окреће карта (Андрић, НДЋ: 154); Као чудо су гледани први грађани који су истог дана *отишли* у Сарајево, свршили неки посао и увече се враћали кући (Андрић, НДЋ: 238); У касабџи се говорило да је *отишла* у неки санаторијум крај Беча (Андрић, НДЋ: 286); Него се, чим је загустило – спаковала и са дјецом *отишла* у Загреб (Кецмановић, ТЈБВ: 24); Кум Раденко је на почетку рата погинуо код еластичарне „Палма“, а кума и Вања *отишле* су у Аустралију (Пржуљ, ДСГ: 8); Милан и Медо су журили кући јер се дјечак договорио са оцем да данас *оде* до Црвеног крста да виде има ли каквих вијести о несталим Граховљанима (Пржуљ, ДСГ: 21); Није ни видјела ни чула мајку, која је из заједничког купатила носила плави пластични лавор пун опраног веша и викала за њом да се добро обуче и *оде* у мензу по ручак (Пржуљ, ДСГ: 25); Маријана узнеми дебелим зимском јакну и *оде* на Дрину (Пржуљ, ДСГ: 29); Запамтила је како су момци с пјесмом *отишли* на Скадар да се бију, и није прошло много, а из оне даљине дође лелек и бивао је све јаснији (Драгић, КП: 179); Затим се без поздрава окрену и *оде* путем којим је дошла (Драгић, КП: 226); А следећег јутра сам *отишао* у продавницу обуће (Кецмановић, ФЛ: 196); Упорни бирташ *оде* и у своје село (Ћопић, БСБ: 164); Рекли су му доле да је калуђер *отишао* у Јањину, због лечења неке деце или тако нешто, не сећам се више шта му је Богдан казао (Ненадић, Д: 14); Нас двојица смо те ноћи *отишли* на југ (Ненадић, Д: 265); Једне године, биће да је то било у јесен 1913, мајка је *отишла* први пут на Косово, да посјети, како нам је свечано рекла, ослобођену колијевку српства (Рисојевић, ГУ: 127).

(2) „Одвести“:

Оба војничка аута *одоше* ка Рогоју и дјеца наставише игру (Пржуљ, ДСГ: 65).

(3) „Доћи (некоме), посјетити некога“:

Не без много плача, искамчила је од кир Аранђела обећање, да ће *отићи* до патријарха Шакабенте и да ће измолити, некако, свештеника, који ће је од једног брата одрешити, а за другог привенчати (Црњански, С: 87); Ако није у кафани, кажу да је *отишо* код сестрића у Кулаво, или на Броћанац, да тражи онога са самоходном машином и да глави с њим некакве послове (Драгић, КП: 174); Премрзли под јелам тражимо ће бисмо какав конак нашли, ће бисмо код јатака *отишли*, који би нам приготовио млаке воде и цијеђа да се умијемо и подавимо ове уши што нас гризу дан-ноћ (Драгић, КП: 114); *Одем* до Лауша да га питам хоће ли дозволити да за ковидбу поделим десетак врећа јечма (Ненадић, Д: 251).

У свим наведеним примјерима архисема 'премјештати се у простору' извориште је метонимијских значења. Она је, дакле, присутна у значењима (1), (2) и (3), али као сема нижега ранга. У значењу (1) „поћи, кренути“, осим архисеме, актуелизује се и сема 'аблативност', тј. 'удаљавање од почетне тачке кретања', а ова семантема глагола *отићи* добија нову архисему 'ингресивност'. Семичка структура метонимијске лексеме у значењу (2) укључује нову инваријантну семантичку компоненту неприсутну као сему у саставу примарног значења, а то је 'удаљити се крећући се под дејством покретачке силе'.

„Када је у питању смер кретања“, како наводи Н. Миланов (2016: 47, у фусноти), „у секундарним значењима префиксирани глаголи кретања могу имати супротно значење у односу на примарно.“ Ово запажање ауторке Миланов потврђује управо значење (3) „доћи (некоме), посјетити некога“.

И овдје архисема 'кретати се мијењајући мјесто' губи свој статус и постаје диференцијална сема, тј. „мијења своју функцију у структури датог значења” (Бирих 1995: 20), а нова архисема постаје 'адлативност'.

МЕТАФОРИЧНА ЗНАЧЕЊА

а) У мотивисана метафорична значења глагола *отићи* сврставамо семантичке реализације: (1) „напустити, оставити некога” и (2) „просути се”. Ова значења егземплификују примјери:

(1) „Напустити, оставити некога”:

Онда му рекли да је Мујо *отишо* од њих, да држи бусију у Облој глави и надгледа цијели крај, па кад му се учини да доље окуком иде патрола или пандари, он их почасти (Драгић, КП: 127); Тако је адвокат Бајор, који је свирао виолу, можда мало премекано, *отишао* је од нас, одједном незадовољан свим и свачим, говорећи стално да је у соби хладно и зашто се не ложи, мада је био октобар и није било претјерано хладно, онда зашто сада Дворжак, када је уобичајено да овакви квартети свирају Хајдна (Рисојевић, ГУ: 168).

(2) „Просути се”:

„Не смијем их...” – каже – „отворит, док се слегну, оће да букне пиво и *оде* све по долини” (Драгић, КП: 154).

Значење (1) „напустити, оставити некога”, како се види, добијено је метафоричном трансформацијом семеме 'аблативност' па као колокат захтијева навођење модела *од + генитив*. А овај колокат „индивидуализира општеаблативно значење префикса *од-*” (Ковачевић 2015а: 67). Такође, сема 'аблативност' повезује основно значење глагола *отићи* – „напустити неко мјесто, удаљити се” и секундарно значење (2) „просути се”. Ово је значење дакле, настало преношењем номинације с плана 'удаљавања од почетне тачке кретања' на 'удаљавање предмета из одређеног простора'.

б) Асоцијативна метафорична значења глагола *отићи* обухватају следеће семантеме: (1) „пружити се, распростријети се”, (2) „проширити се, пронијети”, (3) „проћи, минути, протећи”, (4) „нестати, пропасти”, (5) „изгубити на картама, прокоцкати” и (6) „продати се, уновчити”. Наведена значења активирају се у семантичким позицијама, као нпр.:

(1) „Пружити се, распростријети се”:

А стари Хаџи-Зуко, који је два пута ишао на ђабу и коме је прешло деведесет година, каже да неће проћи један људски вијек, а турска граница ће *отићи* чак тамо на карадењиз, на петнаест конака одавле (Андрић, НДЋ: 92).

(2) „Проширити се, пронијети”:

Глас да се ћуприја неће моћи подићи *отишао* је далеко, ширили су га и Турци и хришћани, и све је више добијао облик чврстог веровања (Андрић, НДЋ: 29).

(3) „Проћи, минути, протећи”:

Путили ме и преносили у кућице шаше, а ја се давим од снџета кукурузнога, не смијем ни кинути, нити се накашљати јер ће ми живот *отићи* као и онога који ме носи (Драгић, КП: 112); Љето је *отишло*, брда око Сарајева губе своју свјежу зелену а навлаче жуту боју у безброј нијанси (Рисојевић, БЦ: 118); Не зато што више није било потребе за целатима, него је с Аустријом и мојим оцем *отишло* вријеме мајстора (Рисојевић, БЦ: 255).

(4) „Нестати, пропасти”:

Стајао је послушно (...), али је мисао његова *отишла* далеко, богзна куда и како далеко (Селимовић, ДС: 52); И сви се запрепаштено питају, куд је *отишло* његово знање о коме су и мудериси говорили с признањем (Селимовић, ДС: 42); Како летњи дани иду, праћени хладним и тромим ветром који промиче опустелим улицама, грађани Ниша као да чекају да зло које их је задесило *оде* само од себе (Стојиљковић, КР: 32).

(5) „Изгубити на картама, прокоцкати”:

Убрзо, Милан је опет изгубио сву готовину. Тада странац предложи да играју за мат, па за земљу и имање. (...) Тако је *отишао* дорат, а за њим још два товарна коња, па краве и телад (Андрић, НДЋ: 149).

(6) „Продати се, уновчити”:

Преживели су некако рат продајући из куће све што су стигли. Најпре је *отишао* грамофон заједно са свим плочама које су слушале „глас свог господара” (Капор, ЧА: 27).

Као што се види, овај тип метафоричних значења развија се захваљујући факултативним, потенцијалним семама основног значења глагола *отићи*. Аналошким повезивањем семе ’распростирање кретања по површини’ развијају се значења (1) „пружити се, распростријети се” и (2) „проширити се, пронијети”. У семантичкој реализацији (1) „пружити се, распростријети се” означава се простирање границе, те се „статични однос доживљава се као динамични” (Шарић 2014: 23), па према томе, глагол *отићи* реализује *фиктивно кретање*.⁴ За разлику од овог значења, у семантеми (2) „проширити се, пронијети”, као носилац кретања појављује се апстрактна именица *глас*. Семантичко обиљежје префикса *од-* које се односи на ’завршетак, окончање радње или стања’ основ је за асоцијацију која је индуковала семантичке садржаје: (3), „проћи, минути, протећи”, (4), „пропасти, нестати”, (5), „изгубити на картама, прокоцкати” и (6) „продати се, уновчити”. Семантичка реализација

⁴ Наведени термин преузели смо од Љ. Шарић (2014). Под *фиктивним кретањем* ауторка подразумева „појављивање глагола кретања у контекстима у којима се описују смјештај или тополошке карактеристике статичних објеката” (Шарић 2014: 24).

(3) „проћи, минути, протећи”, како наводи Макејева (2002: 87), развила се „на основу појмовне везе кретања и времена и постала је основа за означавање краја објективне стварности према асоцијацији окончања, завршетка временског периода са прекидом постојања”. У осталим наведеним значењима (4), (5) и (6), која имају извориште у семи ’завршетак, окончање радње или стања’, фокус је лексема *отићи*, док су *оквир* како апстрактне именице (нпр. *мисао*, *знање*), тако и конкретне именице које означавају аниматне референте (нпр. *коњ*, *крава*), али и инаниматне објекте (нпр. *грамофон*).

Већина наведених, анализираних значења глагола *отићи* која смо ексцерпирани из текстова књижевноумјетничког стила потврђена су како у *Речнику САНУ* (2010), тако у *Речнику СЈ* (2011). Значења која су настала механизмом метонимије: „поћи, кренути”, „одвести” и „доћи (некоме), посјетити некога” пронашли смо у оба рјечника. Ова значења наведена су у поменутиим рјечницима одмах иза основног значења. Према ријечима Д. Гортан Премк (2014: 135), „значења добијена механизмом синегдохе региструју се посебном дефиницијом, али одмах иза значења која су их индуковала или одмах иза метонимијских значења добијених индукцијом из истога значења”. Секундарна значења овога глагола добијена синегдохском трансформацијом нисмо пронашли у нашој грађи.

И као последњи у лексикографском распореду дефиниција наводе се садржаји који су индуковани метафором. Наводимо метафорична значења глагола *отићи* која су регистрована у *Речнику САНУ*, али која нисмо забиљежили у анализираном корпусу: „пасти, одступити (с власти, положаја, и сл.), изгубити власт, положај и сл.); напустити некакову област ангажовања (отићи с власти)”, „прићи, прибјећи супротној страни; промијенити друштвену позицију”, „приступити учењу, проучавању нечега; уписати неку школу”, „почети се бавити нечим, прихватити се неког посла”, „помјерити се, покренути се, помаћи се у одређеном правцу; искривити се, искосити се”, „прећи, претворити се, дати се у шта друго”, „прочути се, разгласити се, обзнанити се”, „разлегнути се, проломити се”, „кренути, поћи, развити се у повољном, жељеном правцу”, „престати, проћи (о болести)”, „умријети, преминути, погинути”, „утрошити, потрошити (новац, иметак)”, „остати без нечега, изгубити нешто”, „утрошити се, потрошити се”, „испити, попити се”, „пасти, пропасти”, „нестати под водом, потонути, потопити се”, „продријети, забости се, забити се”, „бити избачен из руке, излетјети”, „постати нечија жена, удати се”, „започети, покренути неку радњу”, „искурити, отцурити”, „нагло потећи, навријети”, „разбити се, поломити се; распасти се, срушити се”, „усмјерити се, уперити се, управити се у одређеном правцу”, „усмјерити се, пренијети се, прећи на друго мјесто”, „одмаћи се, помјерити се, удаљити се”, „заћи, загазити”, „отпасти, спасти (о коси)”, „добити вишу цену, поскупјети” (в. РСАНУ 2010: 573–575).

Метафорична значења овога глагола која смо ексцерпирани из текстова књижевноумјетничког стила: „напустити, оставити некога”, „пружити се, распростријети се”, „проширити се, пронијети”, „проћи, минути, протећи”, „нестати, пропасти”, „изгубити на картама, прокоцкати” и „продати се, уновчити” регистрована су у наведеним рјечницима, што је и очекивано „будући да имају системски карактер (...) и зато су поновљива” (Ковачевић 2015б: 25).

Секундарно, метафорично значење глагола *отићи* – „просути се” које смо забиљежили у корпусу није наведено у рјечницима. То је и очекивано с обзиром на то да је контекст кључан фактор за реализацију секундарних значења. Самим тим што је секундарна номинација тијесно повезана са условима контекста, јасно је да сва значења не могу у потпуности бити забиљежена у рјечничким одредницама. Из наведеног произлази да је „секундарна номинација неисцрпни резервоар развита значења будући да су неисцрпни извори контекстног стварања” (Колшанскиј 1980: 107).

ГЛАГОЛ *ОТИЋИ* КАО КОМПОНЕНТА ПЕРИФРАСТИЧКИХ ЈЕДИНИЦА

Осим што се реализује као метонимијско или метафорично значење, глагол *отићи* учествује и у формирању различитих типова перифрастичких јединица. Перифраза се дефинише као „вишечлани опис, дакле конструкција, којом се из стилских разлога замјењује проста или мање сложена језичка јединица којом се може изразити исти појам” (Ковачевић 2015б: 135). У књижевноумјетничком функционалном стилу перифраза је веома заступљено језичко средство из разлога што доприноси сликовитијем, упечатљивијем и увјерљивијем казивању, а такође може да послужи као један од основних елемената еуфемизирања, хиперболичности, изражавања квалификације и квантификације, итд. С тим у вези, издвајамо: а) метафорске перифразе, б) еуфемистичке перифразе и 3) фразеолошке перифразе.

а) *Метафорске перифразе* у корпусу репрезентују примјери:

„отишли погледи” → „погледати”:

Таман тако је један сједио на пароплову док су се приближавали Навијорки, кад је палубом овладала неприродна тишина и кад су сви погледи *отишли* напријед: пред њима се указало чудо (Драгић, КП: 159).

„отићи у висину” → „повисити се”:

А могло се, све док у томе нисам толико претјерао да сам пореметио крвни притисак и пулс, све *отишло у висину* (Рисојевић, ГУ: 229).

„отићи у калуђере / у хајдуке” → „бити, постати (оно што се допуном исказује)”:

Пијанство га је, од вечерњег ваздуха, још једном хватало и са изјавама да ће *отићи* у калуђере опет отпоче (Црњански, С: 183); Ако *одеи* у хајдуке, чинићеш насиље, зашто би се онда на њих љутно (Селимовић, ДС: 201); Млади доктор права *отишао* је у новинаре и постао члан социјалистичке странке (Андрић, НДТ: 275); (...) не воли да иде у синагогу ни да помаже преко распуста у дединој магази, а прича да ће *отићи* у глумце или постати тако нешто друго славно и необично (Андрић, НДТ: 283); – Охо, Сајане, *оде* ти у пјеснике – изненади се командант (Ђоковић, БСБ: 146); Не зна, није сигуран, можда и не би *отишао* у партизане; кад цијелог живота није учинио ништа изузетно, зашто би баш тада, али ко зна? (Селимовић, О: 98); Али да се није десила она глупост и несрећа, може бити да би *отишао* и у партизане (Селимовић, О: 98).

Свим наведеним перифрастичким јединицама, у чијој је основи метафора, као што учојавамо, наглашава се семантичка компонента која се односи на 'почетак кретања'. Друкчије речено, у овим изразима „аблативност се транспонује у инхоативност” (Алановић 2013: 45). А 'инхоативност', односно 'почетак кретања' јесте „карактеристични детаљ”, који доприноси схватању цјелине. Осим тога, у перифрази нпр. *отићи у калуђере*, глагол *отићи* „појављује се у улози инхоативно-егзистенцијалног оператера, чије се лексичко значење може свести на 'већ постати калуђер” (Арсенијевић 2003: 138).

б) *Еуфемистичке перифразе* репрезентују примјери:

„отићи на онај свијет” / „отићи под земљу” → „умријети”:

Мајка је бдјела крај тог Николе, стављала му хладне облоге, држала га за руку, као да га држи да не *оде на онај свијет* (Рисојевић, ГУ: 10); Били смо спремни да идемо на барикаде, од којих нећемо одступити све док не извојујемо слободу или *одемо на онај свијет* (Рисојевић, ГУ: 98); Жена ми је раније *отишла на онај свијет* (Селимовић, О: 187).

Издвојени примјери показују да у основи перифразе стоји еуфемизам. То значи да се у оквиру цјелокупне перифрастичке конструкције, лексемом *отићи* ублажава неперифрастички, конвенционални еквивалент *умријети*. Док глагол *умријети* потцртава архисему 'завршетак живота', перифраза *отићи са овог свијета* наглашава диференцијалну сему 'аблативност', односно, 'удаљавање од почетне тачке кретања'. Наведене перифрастичке јединице заправо су добијене метафоричким повезивањем вјерске представе о одласку, тј. преласку у други свијет. Друкчије речено, овим се изразима на сликовит начин „наглашава и увјерење да смрт није крај, већ одлазак на боље мјесто, јер селидба у људскоме искуству увијек означава и нови почетак” (Кружић/Танацковић Фалетар 2019: 412).

в) *Фразеолошке перифразе* у вези са глаголом *отићи* илуструју следећи примјери:

„оде глава” → „умријети, изгубити живот”:

Оде глава ако сазна, али и ако га ухвате, неко ће већ доћи да га свети (Рисојевић, БЦ: 44); Добро је што ми је шешир висок, па му је горњи дио празан, иначе – *оде глава* (Ђопић, ОРЛ: 145).

„отићи низ воду” → „пропасти”:

Па нећете, ваљда... да све *оде низ воду*? Да припадне... држави? (Кецмановић, ФЛ: 209).

Како се види, сваки од конституената фразеологизама који се налазе у саставу перифразе, губи своје значење те фразеологизам као цјелина има ново, самосвојно значење. Код издвојених фразеолошких перифраза *оде глава* и *отићи низ воду* посебно се истиче сема ’завршетка, окончања радње или стања’.

ЗАКЉУЧАК

Проведена анализа показала је да секундарна значења глагола *отићи* настају механизмом метонимије и метафоре. Метонимијски индукована значења овога глагола јесу „поћи, кренути”, „одвести” и „доћи (некоме), посјетити некога”. У овим значењима архисема ’кретати се мијењајући мјесто’ трансформише се у: ’ингресивност’ (значење „поћи, кренути”), ’удаљити се крећући се под дејством покретачке силе’ (значење „одвести”) и ’аблативност’ (значење „доћи (некоме), посјетити некога”). За реализацију издвојених метонимијских значења поред трансформисане архисеме битно је учешће бар једне од диференцијалних семантичких компонената, а то је ’аблативност’, како је анализа и показала. Наравно, изузетак је значење „доћи (некоме), посјетити некога”, гдје је поменута сема у потпуности десемантизована будући да се овом семантичком реализацијом означава супротно значење у односу на примарно, тј. означава се ’приближавање локализатору’. Значења која су мотивисана метафоричном трансформацијом диференцијалне семе ’аблативност’ јесу „напустити, оставити некога” и „просути се”. Факултативне семантичке компоненте које омогућавају настанак асоцијативних метафоричних значења глагола *отићи* јесу ’распростирање кретања по површини’ и сема префикса *од-* која се односи на ’завршетак, окончање радње или стања’. На основу компоненте ’распростирање кретања по површини’ настају значења „проширити се, пронијети” и „пружити се, распростијети се”. Повезивање основног значења глагола *отићи* и секундарних семантичких реализација: „проћи, минути, протећи”, „пропасти, нестати”, „остати без нечега, изгубити нешто” и „продати се, уновчити”, како смо показали, врши се на основу се-

мантичке компоненте префикса *од-*, 'завршетак, окончање радње или стања'. Од свих анализираних секундарних значења глагола *отићи* у рјечницима није забиљежено значење „просути се”.

Глагол *отићи* компонента је перифрастичих јединица у чијој су подлози метафора, еуфемизам те фразеологизам. Тако се *метафорским перифразама* са овим глаголом наглашава семантичка компонента која се односи на 'почетак кретања', *еуфемистичким перифразама*, као нпр. „отићи на онај свијет” / „отићи под земљу” „умријети” потцртава се сема 'аблативност', док је за *фразеолошке перифразе*, као нпр. „отићи низ воду” → „пропасти” најкарактеристичнија сема 'завршетак, окончање радње или стања'.

Извори

- Андрић НДЂ 2011:** И. Андрић, *На Дрини ћуприја*, Београд: Вечерње новости.
- Драгић КП 2017:** Л. Драгић, *Кукавичја тилад*, Београд: Српска књижевна задруга, Подгорица: Књижевна задруга српског националног савјета.
- Капор ЧА 2002:** М. Капор, *Чувар адресе*, Београд: ОКТОИХ.
- Кецмановић ФЛ 2007:** V. Kecmanović, *Feliks*, Beograd: Via Print.
- Кецмановић ТЈБВ 2016:** V. Kecmanović, *Top je bio vreo*, Beograd: Laguna.
- Киш РЈ 1998:** Д. Киш, *Рани јади*, Београд: Књига-комерц.
- Ненадић Д 1984:** D. Nenadić, *Dorotej*, Beograd: Narodna knjiga.
- Пржуљ ДСГ 1997:** Ж. Пржуљ, *Дјеца са границе*, Пале: СРНА.
- Рисојевић БЦ 2004:** Р. Рисојевић, *Босански целат*, Бања Лука: Глас српски.
- Рисојевић ГУ 2010:** Р. Рисојевић, *Господска улица*, Нови Сад: Матица српска.
- Селимовић ДС 1977:** М. Селимовић, *Дервиш и смрт*, Сарајево: Веселин Маслеша.
- Селимовић О 2017:** М. Selimović, *Ostrvo*, Beograd: Vulkan izdavaštvo.
- Стојиљковић КР 2016:** D. Stojiljković, *Konstantinovo raskršće*, Beograd: Laguna.
- Ћопић ОРЛ 2011:** Бранко Ћопић, *Орлови рано лете*, Бања Лука: Нова школа плус.
- Ћопић БСБ 2012:** Б. Ћопић, *Башта сљезове боје*, Београд: ЈРЈ.
- Ћосић К 2004:** Д. Ћосић, *Корени*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Црњански С 1981:** Милош Црњански, *Сеобе I*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Просвета.

ЛИТЕРАТУРА

- Алановић 2013:** М. Алановић, Типични структурно-семантички модели перифраза са глаголима просторно-мобилних односа, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LVI/2, 39–59.
- Арсенијевић 2003:** Н. Арсенијевић, Акузатив с предлогом у савременом српском језику, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLVII/2, 53–216.
- Бирих 1995:** А. Бирих, *Метонимия в современном русском языке (семантический и грамматический аспекты)*, München: Verlag Otto Sagner.
- Виноградов 1977:** В. В. Виноградов, *Лексикология и лексикография – Избранные труды*, Москва: Издательство Наука.
- Вујовић 2009:** Д. Вујовић, *Семантичка и деривациона анализа глагола кретања у српском језику*, докторска дисертација, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Вујовић 2011:** D. Vujović, *Semantika glagola íci u Andrićevim pripovetkama iz austrougarskog perioda, Austrougarski period u životu i djelu Iva Andrića*, Beograd–Grac, 723–730.
- Гортан Премк 2004:** Д. Гортан Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Гортан Премк 2014:** Д. Гортан Премк, Дефинисање у српској лексикографији, *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, 131–139.
- Драгићевић 2010:** Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Зиновјева 2013:** Е. И. Зиновьева, Лексикографический портрет глагола идти в „Словаре обиходного русского языка Московской Руси XVI–XVII вв”, *Вестник Санкт-Петербургского университета*, сер. 9, вып. 4, Санкт Петербург, 49–58.
- Ковачевић 2015а:** М. Ковачевић, Префиксација и њен утицај на форму и семантику синтагме, *Кроз синтагме и реченице*, Београд: Јасен, 59–70.
- Ковачевић 2015б:** М. Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Београд: Јасен.
- Колшанскиј 1980:** Г. В. Колшанский, *Контекстная семантика*, Москва: Издательство Наука.
- Кружић/Танацковић Фалетар 2019:** В. Кружић, G. Tanacković Faletar, *Metafora, metonimija, frazem i eufemizam: o čemu govorimo kada govorimo o smrti*, *Jezikoslovlje*, 21/ 2, Osijek, 391–418.

- Мајсак 2005:** Т. А. Мајсак, *Типологија граматикализације конструкција с глаголима движења и глаголима позиције*, Москва: Језици слајанских култура.
- Макејева 2002:** И. И. Макејева, Семантика 'конца' у глаголов движења, *Логически анализ језика. Семантика начала и конца*, Москва, 83–95.
- Миланов 2016:** Н. Миланов, О глаголима *ићи* и *падати* као семантички најбогатим глаголима кретања у српском језику, *Филолог*, 13, Бања Лука, 44–56.
- Радовић Тешић 2014:** М. Радовић Тешић, Распојеђивање значења речи у српској лексикографији, *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, 141–153.
- Речник САНУ 2010:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, том 18, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Речник СЈ 2011:** *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Симеон 1969:** R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I–II, Zagreb: Matica hrvatska.
- Скљаревскаја 1993:** Г. Н. Скљаревскаја, *Метафора в системе језика*, Санкт-Петербург: „Наука”.
- Шарић 2014:** Lj. Šarić, *Prostor u jeziku i metafora. Kognitivnolingvističke studije o prefiksima i prijedlozima*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

KOMPONENTENANALUSE DER SEKUNDÄREN BEDEUTUNG DES VERBS GEHEN

Zusammenfassung

Im Beitrag werden die sekundären Bedeutungen des Verbs fortgehen in Literatur und Kunst Stil analysiert. Die Analyse zeigte, dass dieses Verb verschiedene Arten von Bewegung bezeichnet, sowohl physisch als auch abstrakt. Wir fanden heraus, dass die Bedeutungen des Verbs fortgehen durch die Mechanismen der Metonymie und Metapher geschaffen werden. Darüber hinaus haben wir gezeigt, dass dieses Verb Bestandteil von umschreibenden Einheiten sein kann, die sich auf Metaphern, Euphemismen und Phraseologismen basieren.

Schlüsselwörter: sekundären Bedeutung, gehen, Literatur und Kunst Stil, Metonymie, Metapher.